

Валентина БОНЯК

професор кафедри теорії
та історії держави і права,
доктор юридичних наук, професор

Марина ВОЙТЮК

аспірант

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)*

ПРАВОВА ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ЗІ ЗДІЙСНЕННЯ ФУНКЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ НА СЛУЖБІ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ТА В ІНШИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ

При підготовці тез цієї доповіді визначено за мету висвітлити правову основу діяльності державних органів зі здійснення функції соціального захисту громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях. Це питання набуває особливої актуальності з огляду на сучасні реалії, що пов'язані з триваючою збройною агресією російської федерації проти нашої держави та роллю Збройних Сил України, інших військових формувань в обороні України, її суверенітету, незалежності й територіальної цілісності.

У якості конституційної засади в Основному Законі Української держави закріплено, що захист суверенітету і територіальної цілісності держави, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу (ч. 1 ст.17). З огляду на це, у ч. 5 ст. 17 Конституції України суб'єкт законотворчості визначає, що держава забезпечує соціальний захист тих громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей [1].

У одному із своїх рішень Другий сенат Конституційного Суду України наголошує, що: а) реалізація права на соціальний захист зазначеної категорії осіб потребує якісного і ефективного законодавчого регулювання та запровадження механізмів забезпечення їх державної підтримки; б) Верховна Рада України, втілюючи зміст вищевказаних конституційних принципів, визначає обсяг соціального захисту військовослужбовців з метою забезпечення справедливого механізму відшкодування за заподіяння шкоди їх здоров'ю чи навіть життю, але не порушуючи самої сутності конституційного права на соціальний захист, особливо в разі втрати такими особами працездатності [2].

Правовою основою діяльності державних органів зі здійснення функції соціального захисту громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях є не тільки положення Конституції України (ст. ст. 3, 17, 46 та ін.), але й Закони України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [3], «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [4], «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», інші нормативно-правові акти з цього питання [5].

На особливу увагу заслуговує зміст Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». У преамбулі цього нормативно-правового акту вказується, що цим Законом:

- визначено основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей;
- встановлено єдину систему їх соціального та правового захисту;
- гарантовано військовослужбовцям та членам їх сімей в економічній, соціальній, політичній сферах сприятливі умови для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни;
- урегульовано відносини у цій сфері [3].

Указаний Закон України складається з п'яти розділів: «Загальні положення», «Права військовослужбовців», «Право військовослужбовців на оскарження неправомірних рішень та дій, отримання правової допомоги», «Відповідальність посадових осіб за порушення цього закону. Нагляд за додержанням цього закону», «Фінансування витрат, пов'язаних з реалізацією цього закону».

У ст. 1 аналізованого Закону України законодавцем надано визначення поняття «соціальний захист військовослужбовців»: це діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі; право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом [3].

Слід наголосити, що сферу дії цього нормативно-правового акту суб'єкт законотворчості поширює на:

1) військовослужбовців Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення (далі – правоохоронних органів), Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, які проходять військову службу на території України, і військовослужбовців зазначених вище військових формувань та правоохоронних органів – громадян України, які виконують

військовий обов'язок за межами України, та членів їх сімей;

2) військовослужбовців, які стали особами з інвалідністю внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням військової служби, чи внаслідок захворювання після звільнення їх з військової служби, пов'язаного з проходженням військової служби, та членів їх сімей, а також членів сімей військовослужбовців, які загинули, померли чи пропали безвісти;

3) військовозобов'язаних та резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, і членів їх сімей;

4) членів добровольчих формувань територіальних громад під час їх участі у заходах підготовки добровольчих формувань територіальних громад, а також виконання ними завдань територіальної оборони України (ст. 3 Закону).

Щодо гарантій соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей, то статтею 1² аналізованого Закону визначено, що означена категорія населення користується усіма правами і свободами людини та громадянина, гарантіями цих прав і свобод, які закріплені в Конституції Української держави та законах України, з урахуванням законодавчо встановлених особливостей. Також означено, що військовослужбовцям у зв'язку з особливим характером військової служби, котра пов'язана із захистом Вітчизни, надаються визначені законом пільги, гарантії та компенсації.

Важливою є і вказівка законодавця на: а) заборону обмежень прав військовослужбовців (суб'єкт законотворчості визначає, що ніхто не вправі обмежувати військовослужбовців та членів їх сімей у правах і свободах, які визначені законодавством України) (ст. 2); б) забезпечення виконання законодавства щодо соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей, що покладається на органи державної влади та органи місцевого самоврядування [3].

Слід відзначити, що з метою покращення механізму соціального захисту громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, тільки протягом 2022 року суб'єктом законотворчості внесено декілька змін і доповнень до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», які стосуються:

- надання права на соціальну та професійну адаптацію осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, осіб, які мають заслуги перед Батьківщиною, члени сімей загиблих (померлих) Захисниць та Захисників України (абзац третій пункту 5 статті 8);

- відпустки в особливий період з моменту оголошення мобілізації до часу введення воєнного стану або до моменту прийняття рішення про демобілізацію військовослужбовців (п. 17 ст. 10¹) та інших видів відпусток (п. 19 ст. 10¹);

- забезпечення безоплатної психологічної допомоги особам, що

зазначені у п.1 статті 3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», та порядок організації й надання такої допомоги (абзац шостий п.1 ст. 11 аналізованого Закону) та інші зміни і доповнення [3].

Не менш важливими в плані характеристики правової основи діяльності державних органів із здійснення функції соціального захисту громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, є Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», що має на меті реалізацію права на державне пенсійне забезпечення військовослужбовців після звільнення їх з військової служби та спрямований на встановлення єдності умов та норм пенсійного забезпечення зазначеної категорії громадян України [5].

В сучасних умовах забезпечення національної безпеки та оборони держави, надання ворогу гідної відсічі й стримування збройної агресії російської федерації, захисту безпеки населення для належного рівня соціального захисту громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, важливе значення мають і інші нормативно-правові акти: Укази Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» [6] та № 69 «Про загальну мобілізацію» [7], Постанова Кабінету Міністрів України № 168 від 28 лютого 2022 року «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» та ін. [8].

Водночас, правова основа діяльності державних органів зі здійснення функції соціального захисту громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах України та інших військових формуваннях потребує подальшого удосконалення, особливо в умовах сучасних викликів.

1. Конституція України: станом на 23 лютого 2022 р. Київ: ВД «Професіонал», 2022. 66 с.

2. Рішення Конституційного Суду України, Другий Сенат у справі за конституційною скаргою Поліщука Сергія Олексійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 статті 16-3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (справа про посилений соціальний захист військовослужбовців). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-22#n2> (дата звернення: 29.11.2022).

3. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сім'ї (зі змінами та доповненнями): Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 29.11.2022).

4. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту (зі змінами та доповненнями): Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 29.11.2022).

5. Про пенсійне забезпечення осіб, які звільнені з військової служби та деяких інших осіб (зі змінами та доповненнями): Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#top> (дата звернення: 25.11.2022).

6. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 25.11.2022).

7. Про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 69. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413> (дата звернення: 25.11.2022).

8. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану: Постанова Кабінет Міністрів України № 168 від 28 лютого 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-п#Text> (дата звернення: 25.11.2022).

Андрій БОРОВИК

проректор з наукової роботи

Міжнародного

економіко-гуманітарного

університету імені академіка

Степана Дем'янчука, м. Рівне, Україна,

кандидат юридичних наук, доцент

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ «ПЛОДІВ ОТРУСНОГО ДЕРЕВА» ЯК МІЖНАРОДНОГО СТАНДАРТУ ДОТРИМАННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ В УКРАЇНІ

Останніми роками низка керівників правоохоронних органів намагаючись отримати певні політичні дивіденди чи підкоритись «партії» часто забувають про вимоги чинного законодавства. Навіть у діях професіоналів правової системи - «прокурорів» іноді прослідковується, якщо не корисний інтерес то напевно позбавлені здорового глузду дії при здійсненні процесуального керівництва у окремій категорії кримінальних проваджень. Професійна честь колег з апарату Офісу Генпрокурора не дає можливості виправити ці злочинні недоліки на стадії досудового слідства і як наслідок лише у судах упродовж років встановлюється об'єктивна істина.

Зокрема ми неодноразово наголошували на порушенні правил підслідності кримінальних проваджень, що підлідні детективам НАБУ і визначення їх підслідності за іншим правоохоронним органом.

Відповідно до п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК України недопустимими є докази, що були отримані після початку кримінального провадження шляхом реалізації органами досудового розслідування чи прокуратури своїх повноважень, не передбачених КПК України, для забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень [1].

Фактичні дані є недопустимими і не повинні мати значення доказів, якщо вони отримані внаслідок порушення вимог закону про підслідність.